

ZAJIŠTĚNÍ PRÁVA NA STYK S DÍTĚTEM V PŘÍPADECH S MEZINÁRODNÍM PRVKEM A JEHO ÚSKALÍ

MICHAELA JANOČKOVÁ

Právnická fakulta Masarykovy Univerzity, Česká republika

Abstract in original language

Príspevek se věnuje zajištění práva styku s dítětem ve specifické oblasti případů s mezinárodním prvkem. Úvodem je stručně shrnuta mezinárodní i vnitrostátní právní úprava práva na styk s dítětem. Hlavní část je věnována jednotlivým variantám styku s dětmi a upozorňuje na zvláštní aspekty, jež je nutno zohlednit v mezinárodních kauzách. Následující text shrnuje možnosti při zajištění nuceného zajištění práva styku v mezinárodním prostředí.

Key words in original language

Styk s dětmi v mezinárodních případech; Úmluva o styku s dětmi; Úmluva o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí; Nařízení Rady 2201/2003

Abstract

The article is focused on area of securing of the right of access/contact with children in specific field of cases with international element. It is introduces by brief summarization of international and national laws regulating the right to access to a child. The main part deals with particular options of the contact with children and points out special aspects which must be taken into consideration in international cases. Following text sums up options of ensuring unvoluntary securing of the right to access in international cases.

Key words

Contact with children in international cases; Access to children in international cases; Convention on Contact concerning Children; Convention on Civil Aspects of International Child Abduction; EC Regulation No 2201/2003

1. ZAJIŠTĚNÍ PRÁVA NA STYK S DÍTĚTEM V PŘÍPADECH S MEZINÁRODNÍM PRVKEM A JEHO ÚSKALÍ

Právo být v kontaktu se svým dítětem je přirozenou součástí rodičovské zodpovědnosti nejenom jako právního pojmu, ale zejména jako biologické skutečnosti a vztahu mezi rodičem a dítětem. Právní úprava jak vnitrostátní, tak i mezinárodní na toto právo proto široce pamatuje a upravuje jej, jeho výkon a okolnosti související. Následující příspěvek bude zaměřen na specifickou oblast této problematiky, a tou je zajištění práva na styk s dítětem v případech s mezinárodním prvkem. Úvodem bude stručně zmapována relevantní hmotněprávní právní úprava mezinárodní i česká. Cílem článku je specifikovat vhodné možnosti a způsoby kontaktu rodiče a dítěte v případech s přeshraničním prvkem a upozornit na problematické

okruhy, které se k této problematice váží, zejména z hlediska praktického. V závěru bude věnována pozornost alternativám pro vymáhání tohoto práva z hlediska mezinárodního.

Právo na styk s dítětem, resp. právo dítěte být v kontaktu se svými rodiči je na mezinárodní úrovni upraveno celou řadou pramenů práva.¹ Za asi nejvýznamnější obecný a závazný právní předpis na mezinárodním poli lze považovat Úmluvu o právech dítěte, která byla přijata 20. 11. 1959 Valným shromážděním OSN². Ta zejména ve článku 9 ve spojení s článkem 3 odst. 2³ upravuje právo dítěte nebýt odděleno od svých rodičů proti jejich vůli „ledaže příslušné úřady na základě soudního rozhodnutí a v souladu s platným právem a v příslušném řízení určí, že takové oddělení je potřebné v zájmu dítěte.“

Mezinárodním právním předpisem, který se výslovně zaměřuje na právo styku s dítětem, je Úmluva o styku s dětmi (v textu dále jen jako „ÚSD“), která byla vytvořena Radou Evropy a otevřena k podpisu ke dni 15. 5. 2003. Vůči České republice vstoupila úmluva dne 1. 9. 2005. K 1. 12. 2011 je ÚSD účinná pouze k další pěti států⁴. Tato skutečnost je v současné době nejslabším místem této úmluvy - je jí vázáno minimum států a je sama de facto suplována jinými nástroji mezinárodního. V praxi není téměř využívána. Nicméně se v jejím textu objevují prvky, na které doposud žádný mezinárodní pramen práva nepamatoval, což z ÚSD činí zajímavý nástroj.

Jedním z deklarovaných cílů ÚSD je povzbuzovat soudní orgány smluvních států k tomu, aby častěji upravovaly ve svých rozhodnutí i

---

1 Ochrana práva na styk s dítětem je dovozována i v mezinárodních úmluvách, jež výslovně styk s dítětem ve svém textu nezmiňují, jako je např. Všeobecná deklarace lidských práv (přijata 10. 12. 1948, Valné shromáždění OSN) nebo Mezinárodní pakt o občanských a politických právech (přijat 16. 12. 1966, Valné shromáždění OSN, Vyhláškaministra zahraničních věcí ze dne 10. května 1976 č. 120/1976 Sb.) K tomu blíže str. 14 a násl. in Kornel, M. Právo rodiče na styk s dítětem. Ke dni 1. 12. 2011 přístupná z: http://is.muni.cz/th/107739/pravf_m/.

2 Sdělení Federálního ministerstva zahraničních věcí č. 104/1991 Sb.

3 Úmluva o právech dítěte, čl. 3 odst. 2: „ Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, se zavazují zajistit dítěti takovou ochranu a péči, jaká je nezbytná pro jeho blaho, přičemž berou ohled na práva a povinnosti jeho rodičů, zákonných zástupců nebo jiných jednotlivců právně za něho odpovědných, a činí pro to všechna potřebná zákonodárná a správní opatření.“

4 Albánie, Chorvatsko, Rumunsko, San Marino a Ukrajina. Ke dni 1. 12.2011 přístupné z: <http://www.conventions.coe.int/Treaty/Commun/ChercheSig.asp?NT=192&CM=8&DF=01/12/2011&CL=ENG>.

styk s dítětem v mezinárodním měřítku a tak zvyšovaly důvěru dotčených osob, že se dítě po ukončení styku vrátí bezpečně zpět do státu svého obvyklého bydliště. Jedním z výrazných inovativních přínosů ÚSD je taktéž vytvoření katalogu ochranných opatření a záruk, jež mají zajistit vrácení dětí po ukončení přeshraničního styku⁵. ÚSD definuje klíčový pojem „styk s dítětem“ jako nejenom otázku osobního setkání, tedy pobytu dítěte u osoby, jež o dítě obvykle nepečuje, ale taktéž jako jakoukoli formu komunikace dítěte a této osoby. Taktéž není opomenuta otázka poskytování informací, a to nejenom o dítěti směrem k osobě, jež se domáhá této formy styku s dítětem, ale taktéž opačně, sdělování informací o této osobě dítěti.

Pro účely dotčené úmluvy je za dítě považována fyzická osoba od svého narození po dosažení věku 18 let. Je taktéž zohledněna rozdílná praxe některých členských států, kdy je pod pojem „rozhodnutí o styku“ subsumována rozhodnutí soudních orgánů, ale taktéž dohoda, která byla příslušným orgánem schválena, sepsána či zaregistrována a je tudíž vykonatelná. Jako soudní orgán je chápán nejenom soud, ale i správní orgán, jež je dle národního práva konkrétního členského státu nadán stejnou pravomocí.

V rámci českého práva je ochrana práva na styk s dítětem zahrnuta v článku 32 Listiny základních práv a svobod⁶, zejména pak z jeho odstavce 4. V konkrétní zákonné úpravě vycházíme především z ustanovení týkajících se rodičovské zodpovědnosti obsažených v § 31 a následujících zákona č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů (v textu dále jen jako „ZOR“), která primárně zakotvují stejný rozsah práv a povinností k dítěti pro oba rodiče, tedy i rovnocenné právo na kontakt s dítětem. S ohledem na faktické okolnosti, kdy není možno za všech okolností dodržet absolutní ekvitu obou rodičů, zejména v případě rozpadu jejich vztahu, kdy rodiče dítěte přestanou žít spolu, jsou pak v § 27 ZOR upravena pravidla pro případnou soudní úpravu styku dítěte s rodičem, kterému dítě nebylo svěřeno do výchovy, případně dalším osobám.

Úvodním odstavcem uvedeného ustanovení je deklarace zákonodárce nevměšovat se nad míru nezbytnou do soukromých a rodinných záležitostí rodiny, tedy že pokud jsou rodiče schopni se dohodnout na styku dítěte s rodičem, nepotřebuje tato ke své platnosti schválení orgánu státu – soudu, tak jak je tomu u otázky výchovy a výživy.⁷ Pokud však soud shledá, že je v zájmu výchovy dítěte s ohledem na poměry v rodině styk upravit, vydá příslušné rozhodnutí.

Soud taktéž může styk dítěte s rodičem omezit či úplně zakázat, taktéž je možno upravit styk s dalšími osobami. Zákon výslovně zmiňuje

---

5 Této otázce bude věnována pozornost níže.

6 Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb.

7 Srov. § 26 odst. 3 ZOR.

prarodiče a sourozence. To vše, pokud je to v zájmu dítěte.⁸ § 27 odst. 2, věta druhá ZOR pak upravuje důsledek opakovaně bezdůvodného bránění ve styku dítěte s oprávněným rodičem, který spočívá v založení nevyvratitelné domněnky změny poměrů, jež vyžaduje nové rozhodnutí o výchovném prostředí.

2. KONKRÉTNÍ FORMY STYKU S DÍTĚTEM V MEZINÁRODNÍM PROSTŘEDÍ

Obecně lze říci, že ve vnitrostátním prostředí standardně využívané způsoby styku rodiče, jež dítě nemá v osobní péči, s dítětem jsou aplikovatelné i v mezinárodním prostředí. Právě však s ohledem na aspekty, které jsou nedílně svázány s přeshraničními případy, jakými jsou např. vzdálenost, jazyková bariéra, finanční náročnost zajištění styku apod., s sebou nutně nesou nezbytnost modifikačních opatření. Jak bylo výše uvedeno, není dle českého práva nezbytné, aby byla dohoda rodičů o styku s dítětem soudním rozhodnutím schvalována. Pokud však později dojde k rozepři rodičů, nemá ani jeden z nich k dispozici titul, jehož plnění by bylo vymahatelné proti tomu druhému.⁹ Autorka proto považuje za vhodné, aby v případech, kdy o to strany během soudního řízení projeví zájem, byla soudem schválena taktéž dohoda týkající se úpravy styku dítěte s rodičem, jež toto dítě nebude mít svěřeno do primární osobní péče. Lze odůvodněně předpokládat, že pokud by styk dítěte s tímto rodičem v minulosti probíhal bez komplikací, nebyl by účastníky v řízení takový návrh vůbec vznesen. V návaznosti na článek 3 ÚPD a analogická ustanovení ZOR bude soud obligatorně zkoumat, zda je dohoda v zájmu dítěte, čímž je zajištěn další mechanismus ochrany dítěte.

Úprava styku dítěte s rodičem v případech s mezinárodním prvkem je pro mnohé, zejména menší soudy, stále případem poměrně raritním. Aby byla rozhodnutí soudu funkčním podkladem pro další řádný a smysluplný průběh styku a budování vztahu rodiče a dítěte, jsou kladeny zvýšené nároky na formulaci výroku rozhodnutí (už jen s ohledem na možnou budoucí žádost oprávněného rodiče o uznání a

---

8 V literatuře i praxi se lze setkat se soudní úpravou styku dítěte i s osobami, jež k dítěti nejsou příbuzné, případně je jejich příbuzenský vztah vzdálenější, tento biologický „nedostatek“ je však kompenzován výrazným citovým poutem, jehož zachování lze považovat za jisté v zájmu dítěte. Blíže Holub, M., Nová, H., Sladká Hyklová, J. *Zákon o rodině. Komentář a předpisy související*, Praha: Linde Praha, a.s., 2007, ISBN 978-80-7201-668-6, str. 82-83.

9 V praxi se bylo možno setkat s případy, kdy zahraniční orgány (neznaje českou právní úpravu) odmítaly součinnost při zajištění práva styku pro rodiče za situace, kdy byl v minulosti v ČR vydán rozsudek o výchově a výživě dítěte, nebyla v něm však žádným způsobem (ani v odůvodnění) zmíněna otázka určení rozsahu a podmínek styku dítěte s druhým rodičem. Zahraniční orgány proto měly za to, že rodiči, jež dítě nemá v péči, právo styku s dítětem vůbec nenáleží.

výkon takového rozhodnutí v zahraničí). Jaká specifika s sebou tedy nesou jednotlivé formy styku dítěte s rodičem v kauzách s mezinárodním prvkem?

Nejčastější formou styku, jež je v české judikatorní praxi upravována, je styk osobní. Rodič, který dítě nemá v osobní péči, může dítě např. navštěvovat v jeho bydlišti, dítě si vyzvednout v jeho bydlišti a převézt do bydliště svého v jiném státě a apod. Pokud je mezinárodní prvek konkrétního případu marginální, zejména co se do vzdálenosti bydliště rodičů týče¹⁰, nebude se rozhodnutí soudu velmi lišit od běžně vydávaných rozsudků. V případě, že jsou však dítě a rodič vzájemně děleni několika tisíci kilometry, není možno aplikovat běžný rozsah styku „každý druhý víkend“¹¹.

Při stanovování podmínek takového styku hraje roli několik výrazných faktorů, a to především vzdálenost bydliště rodiče a dítěte, stáří dítěte a jeho samostatnost, úroveň vztahu rodiče a dítěte, finanční náročnost styku a další faktory, typicky obava z protiprávního zadržení dítěte v zahraničí (případně protiprávního přemístění dítěte do zahraničí).

Jelikož bude vůbec cestování k osobnímu styku pravděpodobně výrazně časově a i finančně náročnější, bývá obvyklé, že styk není stanovován tak často, nicméně jeho nižší frekvence bývá suplována delším trváním styku. Tato premisa je však nezbytně limitována výše zmíněnými aspekty, a to zejména stářím dítěte a úrovní jeho vztahu k rodiči, jež má mít dítě ke styku. V případech typicky malých dětí předškolního či raně školního věku je jejich fixace na osobu primárního pečovatele (primary caretaker; většinou matku) velmi výrazná a dlouhodobý pobyt u druhého rodiče bez přítomnosti matky se tak mnohdy nejeví jako v zájmu dítěte. Lze se také setkat s případy, kdy se rodič žádající styk s dítětem o dítě bez přítomnosti primárního pečovatele nikdy nestaral (aktuální zejména u menších dětí), případně byl z kontaktu s dítětem po určité relevantní dobu vyloučen (časté např. v případech tzv. mezinárodních únosů dětí) a nebo byla zasažena schopnost rodiče se s dítětem vůbec domluvit (jazyková bariéra). Tyto ukazatele lze shrnout pod pojem „úroveň vztahu dítěte s rodičem“ a při stanovování konkrétních podmínek styku je nutné je zohlednit.

V takových případech přichází v úvahu limitace styku pouze na území státu bydliště dítěte nebo upravení styku za přítomnosti osoby primárního pečovatele, případně jiné osoby, jež by byla více neutrální, avšak pro dítě i nadále poskytující dostatečnou úroveň jistoty a bezpečí¹². Určení průběhu styku s dítětem za přítomnosti další osoby

---

10 Např. rodiny z příhraničí, které bydlí ve vzájemné vzdálenosti do několika desítek kilometrů, v cestě je však vedena státní hranice.

11 V návaznosti např. na rozhodnutí Ústavního soudu ze dne 20. 1. 2003 II ÚS 363/2003.

může být druhým rodičem legitimně chápáno jako výrazný zásah do jeho práv. Pokud proto soud přistoupí k takovému opatření, je žádoucí, aby jeho využití řádně odůvodnil a vypořádal se s možnými námitkami. Zákon č. 99/1963 Sb., o občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, upravuje § 273 odst. 2 tzv. navykací režim, kdy se styk rodiče s dítětem na základě soudem stanoveného plánu postupně rozšiřuje. Z praxe vyplývá, že tento institut není využíván pouze ve vykonávací fázi řízení, ale začíná pronikat do praxe i právě pro úpravu výše popsaných situací narušení vztahových vazeb mezi rodičem a dítětem.

U dětí starších (školního věku) je pak kladen důraz na školní docházku, kdy je vhodné nalézt vhodný kompromis mezi zachováním dostatečné úrovně styku dítěte s rodičem v zahraničí a školními povinnostmi nezletilého (resp. se stykem s tímto rodičem spojenou absencí ve školní docházce).

Problematika hrazení nákladů spojených se stykem je v mezinárodních případech velice ožehavá a v nemálo případech také limitující frekvenci osobního styku a prodlužující délku řízení, jelikož rodiče nejsou schopni dospět v této otázce ke kompromisu. Ačkoli není přípustné, aby byly náklady spojené se zajištěním styku započítány vůči výživnému, je žádoucí, aby byly tyto nároky zohledněny při jeho stanovování, jelikož zejména u vzdálenějších destinací hovoříme o částkách v řádu statisíců korun ročně¹³. Nejčastěji využívaným modelem v mezinárodních případech je pak dělení se o tyto náklady mezi oba rodiče¹⁴. Problematická je situace, kdy s ohledem na věk dítěte není možné jeho samostatné cestování a je nezbytné dítěti buď uhradit profesionální doprovod¹⁵ nebo musí dítě

Je nutné poznamenat, že aby bylo možno této třetí osobě uložit povinnost být nějakým způsobem u styku přítomna, asistovat mu apod., je nezbytný její předchozí souhlas. Blíže např. Holub, M., Nová, H., Sladká Hyklová, J. Zákon o rodině. Komentář a předpisy související, Praha: Linde Praha, a.s., 2007, ISBN 978-80-7201-668-6, str. 79, nebo Hrušáková, M. A kol. Zákon o rodině. Zákon o registrovaném partnerství. Komentář. Praha: C. H. Beck, 2009, 586 stran. ISBN 978-80-7400-061-4, str. 107.

13 Námitkou proti takovému přístupu může být nevyužívání možností styku s dítětem a tudíž snížení finanční zátěže pro rodiče, jež má hradit výživné a zároveň nenaplňuje možnost kontaktu s dítětem. Takový přístup rodiče by bylo možno považovat za změnu v jeho poměrech a zavdat příčinu pro změnu rozhodnutí o výživném, a to i zpětnou.

14 Typicky se buď rodiče střídají např. při nákupu letenek k jednotlivým stykům, případně letenku kupuje jeden z nich a druhému pak výdaj vyúčtuje nebo každý z rodičů hradí letenku dítěte k sobě (do své země).

doprovázet některý z rodičů, případně jiná dospělá osoba. Tento aspekt dále přispívá k výrazné finanční náročnosti mezinárodního styku s dítětem.

Na samostatnou publikaci by pak vydala otázka předání dítěte a jeho přípravy ke styku, což však přesahuje rámec tohoto příspěvku. Lze však poznamenat, že mezinárodní styk je postižen stejný nešvary jako zajišťování styku v rámci ČR¹⁶. Je tak možno se setkávat s případy, kdy dítě není ke styku řádně předáno či na styk není připraveno, přičemž zásah do sféry rodiče, jehož styk s dítětem byl zmařen, je umocněn právě tím, že jeho cesta k dítěti byla mnohdy velmi dlouhá a náročná (a to nejenom finančně). V této souvislosti je žádoucí připomenout, že i v této oblasti je dána odpovědnost za škodu způsobenou chováním rodiče, který styk zmařil¹⁷.

V určitých případech je pro stanovení osobního styku rodiče s dítětem omezujícím faktorem obava z možného protiprávního přemístění či zadržení dítěte v zahraničí. V takových případech soudy mnohdy přistupují buď k určení styku za přítomnosti třetí osoby (většinové řešení) či stanovují splnění určité záruky (minoritně). Pro soudy bývá velmi nesnadné posoudit oprávněnost a pravdivost takové námitky jednoho z rodičů, jelikož prokazatelnost takové obavy je složitá.

Na tuto problematiku pamatovalo několikero právních předpisů. Jako prevenci protiprávního přemístění či zadržení dítěte v zahraničí lze považovat již samotnou existenci právní nástrojů zabezpečujících urychlený návrat dítěte, tedy zejména Úmluvu o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí¹⁸, případně instrumenty upravující uznání a výkon rozhodnutí o výchově dětí (viz níže). Výslovně ochranné nástroje a záruky upravuje ÚSD demonstrativním výčtem v čl. 10 odst. 2 písm. b).¹⁹ V prvním odstavci citovaného

---

Většina velkých leteckých společností nabízí na příslušný poplatek zajištění doprovodu a péči o nezletilé dítě palubním personálem či jinou školenou osobou.

16 K problematice blíže např. Novák, T., Pokorná, A. Jak dalece lze vynutit přípravu dítěte ke styku s druhým rodičem. *Právo a rodina*, 2004, č. 5.

17 Blíže např. rozhodnutí Nejvyššího soudu zveřejněné pod značkou R 12/90.

18 Úmluva byla přijata dne 25. 10. 1980 při Haagské konferenci mezinárodního práva soukromého. Pro Českou republiku nabyla účinnosti dne 1. 3. 1998 a uveřejněna byla pod č. 34/1998 Sb. V textu dále jen jako „HÚÚ“.

19 Čl. 10 odst. 2 písm. b):

„- odevzdání cestovního dokladu či průkazu totožnosti a případně předložení dokladu o tom, že osoba usilující o styk uvědomila příslušný konzulární úřad o tomto odevzdání po dobu průběhu styku;

článku je pak smluvním státům uložena povinnost zavést a prosazovat používání ochranných nástrojů a záruk a zároveň sdělit generálnímu tajemníkovi Rady Evropy alespoň tři kategorie takových opatření zakotvených ve vnitrostátním právu. Je nutné poznamenat, že žádný ze smluvních států, včetně České republiky, tuto povinnost doposud nesplnil. V českém právu není také možno nalézt přímý odraz této mezinárodní úpravy. Již s ohledem na minimální množství států, které jsou ÚSD vázány, není úmluva využívána ani v praxi, proto doposud nebyla vytvořena ani judikatorní praxe, která by tento předpis prakticky aplikovala.

K jednotlivým zárukám je opět nezbytné uvést, že jelikož není jejich užití v praxi českých soudů běžné, lze se setkat soudu spočívající v neochotě zavádět novinky a odvolávat se ve svém rozhodnutí na předpis mimo vnitrostátní zákonnou úpravu v ZOR. I z organizačně-technického hlediska by aplikace záruk tak, jak jsou úmluvou formulovány, bylo komplikované²⁰. Jako nejvíce účinná metoda ochrany před protiprávním přemístěním či zadržením dítěte v rámci průběhu jeho styku s rodičem bydlicím v jiném státě se jeví předposlední možnost uvedená v čl. 10 odst. 2 písm. b), tedy předložení dokladu o uznání a vykonatelnosti stávajícího rozhodnutí o výchově a styku. Tímto je se facto zajištěno, že pokud by dítě nebylo řádně navráceno po proběhnutí styku, mohl by se druhý rodič účinně a rychle domáhat nápravy a návratu do původního pokojného stavu. Analogickou možností by mohlo být vydání tzv. „mirror order“, neboli zrcadlového rozhodnutí ve státě, kde by měl styk proběhnout.

- finanční záruky;

- zástavy majetku;

- závazky či prohlášení učiněná před soudem;

- povinnost osoby, která uplatňuje právo styku s dítětem, se pravidelně s dítětem dostavovat k příslušnému orgánu jako je orgán péče o mládež nebo policejní stanice v místě, kde se má právo styku vykonat;

- povinnost osoby usilující o styk předložit doklad vystavený státem, kde se má právo styku s dítětem vykonat, potvrzující uznání rozhodnutí a prohlášení vykonatelnosti rozhodnutí o výchově a styku, a to buď před vydáním rozhodnutí o styku nebo před začátkem styku;

- stanovení podmínek souvisejících s místem, kde se má právo styku vykonat, a případně povinnost zaregistrovat zákaz toho, aby dítě opustilo území státu, kde se vykonává právo styku, do národního nebo hraničního informačního systému“

Bližší odůvodnění této úpravy (i celé úmluvy) je obsaženo ve výkladové zprávě – Explanatory report, jež je ke dni 1. 12. 2011 přístupná z: <http://www.conventions.coe.int/Treaty/en/Reports/Html/192.htm>.

20 Např. dotčené správní orgány či orgány police by pro svou činnost v případě neměly zákonný podklad a úpravu své činnosti.

Takto by byla dána jistota všem účastníkům, že v obou dotčených státech je vydáno rozhodnutí o výchově a styku stejné.²¹

U dalších vyjmenovaných záruk by měl orgán rozhodující o jejich přijetí velmi pečlivě zvážit, zda bude mít to které opatření kýžený efekt. U finančně velmi dobře situovaných osob nebude záruka materiálního charakteru pravděpodobně dostatečnou motivací, v rámci Schengenského prostoru by prosté zadržení pasu či jiného dokladu v reálném životě nepředstavovalo žádnou překážku cestování apod.

Jak bylo shora uvedeno, bývá osobní styk dítěte s rodičem v mezinárodních případech faktickými překážkami výrazně omezen vůči případům vnitrostátním, je proto velmi žádoucí, aby byla tato absence nahrazena jinou formou styku, a to typicky kontaktem telefonickým, v posledních letech taktéž formou tzv. videohovorů po internetu - prostřednictvím programu Skype (či jiných). Nové technologie s sebou nesou možnost přenosu nejenom hlasu, ale i obrazu. Dítě déle udrží pozornost, pokud vidí osobu, se kterou komunikuje, je tak umožněna širší škála vzájemné interakce a vztah rodiče s dítětem se pak lépe a jednodušeji udržuje.

Pokud soud uzná, že je tato forma styku dítěte a rodiče žijícího v jiném státě vhodná, bylo praxí osvědčeno stanovit přesné termíny a rozmezí styku, a to např. „...od 17:00 do 18:00 středoevropského času každé úterý, čtvrtek a sobotu...“. Přesné určení rozsahu styku přináší jistotu oběma stranám, nicméně je žádoucí, aby soud při jeho stanovení reflektoval životní styl dítěte i rodičů, jelikož tato rigidita na druhé straně přináší výrazné omezení a vytváří povinnost být připraven u např. u počítače každou sobotu, i když je naplánován výlet mimo domov apod. Je vhodné také zvážit případný šikanózní výkon práva styku.

I u této formy kontaktu dítěte s rodiče hrají nezanedbatelnou roli peníze, kdy je mnohdy nevyhnutelné, aby soud upravil taktéž otázku uhrazení pořízení a provozu technických zařízení (telefon, roaming, počítač, webkamera, připojení k internetu apod.).

Kontakt dítěte a rodiče telefonicky či „po Skypu“ díky moderním technologiím nabídla velmi žádoucí možnost udržovat kvalitní vztah i na dálku, avšak vymahatelnost řádného průběhu takového styku je ještě omezenější než u osobní formy styku a naráží zejména na praktické aspekty. Nejčastější stížnosti rodičů k tomuto styku jsou jeho neuskutečnění bez další náhrady, nepřipravenost dítěte na styk (nejčastěji ve formě předčasného ukončení hovoru, že jde dítě např. večeret, že mu někdo pouští pohádku, rušení hovoru dalšími osobami, mnohdy bývá rušivá samotná přítomnost těchto osob u telefonátu) a

---

²¹ Zde je nutné upozornit, že aplikovatelnost této možnosti v konkrétním případě závisí na vnitrostátní úpravě pravomoc a příslušnosti soudu, který je žádán o vydání mirror order.

další skutečnosti, jež jsou mnohdy vnímány jako těžko prokazatelné schválnosti.²²

Další variantou zajištění kontaktu rodiče a dítěte je styk písemný. Tato forma by byla vhodná spíše pro děti staršího věku, avšak lze ji v dnešní době považovat za raritu a možnost spíše teoretickou než prakticky využitelnou, taktéž v podstatě nevykonatelnou.

Jako poslední formu styku s dítětem lze zařadit podávání informací o dítěti. Ačkoli tato povinnost vyplývá ze zákona²³ i ÚSD, pro vymahatelnost takové povinnosti obecně i v podmínkách mezinárodních je žádoucí, aby byla soudem stanovena konkrétní povinnost rodiči, jemuž je dítě svěřeno do péče, poskytovat druhému rodiči písemnou zprávu o alespoň zdravotním stavu dítěte, jeho školních výsledcích a postupech a mimoškolních aktivitách, a to v daných intervalech. Tyto informace jsou pro rodiče s omezenou možností běžného kontaktu s dítětem velmi cenné a nezbytné pro udržení spojení s každodenní realitou života dítěte.

3. MOŽNOSTI VYMOŽENÍ STYKU S DÍTĚTEM V MEZINÁRODNÍM PROSTŘEDÍ

Největším problémem jak v rámci vnitrostátního styku, tak i v prostředí mezinárodním je vymahatelnost uložených povinností. Na jedné straně můžeme nalézt i flagrantní porušování soudem uložených povinností a zlovolné chování jednoho z rodičů zjevně motivované snahou o pomstu druhému rodiči, nicméně proti takovému chování je velice problematické zasáhnout, jelikož cílovou osobou takové aktivity bude vždy dítě²⁴. Dítě, které je v permanentní péči osoby, jež aktivně či svou pasivitou brání či minimálně znepríjemňuje a znesnadňuje styk s dítětem s druhým rodičem, je situací doma vědomě či nevědomě ovlivňováno (někdy až manipulováno), dítě vnímá „ovzduší“, v němž se pohybuje, náladu vůči druhému rodiči a snaží se často svými postoji k druhému rodiči zavděčit rodiči, v jehož osobní

---

22 V běžné praxi orgánů sociálně-právní ochrany se lze setkat s asistencí při styku s dětmi, a to buď u celého průběhu styku či u předání dítěte ke styku a po jeho ukončení. Elektronická forma styku však mnohdy probíhá v nestandardních hodinách, kdy není v kapacitních možnostech pracovníků těchto orgánů být přítomni v domácnosti dítěte a dohlížet na řádný průběh styku.

23 § 26 odst. 4 věta druhá ZOR: „Dbá, aby bylo respektováno právo dítěte na péči obou rodičů a udržování pravidelného osobního styku s nimi a právo druhého rodiče, jemuž nebude dítě svěřeno, na pravidelnou informaci o dítěti.“

24 Lze se poměrně často setkat s případy, kdy je rodiči v rámci řízení o výkon rozhodnutí uložena pokuta, přičemž tato skutečnost je pak rodičem dítěti prezentována způsobem očerňujícím rodiče, který se soudní cestou domáhá styku s dítětem.

péči je svěřeno. Silový výkon rozhodnutí pak dítě nezřídka kdy vnímá jako trest pro sebe, příkoří, které je způsobeno tím „zlým“ rodičem, který se snaží dosáhnout kontaktu s dítětem. Dochází tak k tomu, že oběti nevhodného a závadového chování dospělých osob je dítě, které s ohledem na svůj věk, vyzrálost a stupeň mentálního vývoje není schopno objektivně nahlížet na nastalou situaci a přejímá mnohdy nekriticky názor pouze jedné strany.²⁵

Vyhrocené vztahy rodičů vedoucí k poškozování dítěte pak v některých případech v praxi vedli až k omezení či zákazu styku dítěte s rodičem, na což ve své judikatuře mimo jiné i ústavní soud.²⁶ Uvedené krajní řešení je zmiňováno např. i v publikaci německého autora Jürgena Rudolpha *Jsi moje dítě. „Cochemská praxe“ - cesty k lidštějšímu rodinnému právu*²⁷, která popisuje velice podnětnou multidisciplinární spolupráci odborníků zapojených do řešení rodinněprávních sporů²⁸ na k zájmům dítěte velmi citlivému řešení porozvodového uspořádání rodiny (resp. obecně rozpadu vztahu rodičů) v Německu. Jak je patrné z této publikace i z nedávno mediálně prezentovaných případů, trápí českou justici i další zahraniční státy velmi obdobné problémy spojené s těžkým nalezením rovnováhy mezi prosazením legitimních požadavků rodiče, který se domáhá styku s dítětem, a na druhou stranu formou jejich vynucení tak, aby dítě, jehož se přímá aktivita státu bude nejcitelněji dotýkat, neutrpělo zbytečnou újmu, která by v budoucnu znamenala další stigma pro jeho vztah s rodičem.

---

25 V souvislosti s touto problematikou se hovoří o syndromu zavrženého rodiče. K tomu např. Holub, M., Nová, H., Sladká Hyklová, J. *Zákon o rodině. Komentář a předpisy související*, Praha: Linde Praha, a.s., 2007, ISBN 978-80-7201-668-6, str. 83; Vargová, B. „Syndrom zavrženého rodiče“ jako problematický termín. *Linde, Právo a rodina*, 2006, č. 3; Žáčková, M. *Syndrom zavrženého rodiče – nejistá teorie*. *Linde, Právo a rodina*, 2008, č. 6.

26 K této otázce byla v chronologickém pořadí vydána např. tato rozhodnutí Ústavního soudu II ÚS 363/2003, I ÚS 48/04, I ÚS 238/2005 či I ÚS 420/2005, případně rozhodnutí Krajského soudu v Ústí nad Labem spis. zn. 9 Co 719/2003 a 10 Co 877/2003.

27 Rudolph, J.: *Jsi moje dítě. „Cochemská praxe“ - cesty k lidštějšímu rodinnému právu*. Magistrát hlavního města Prahy. Praha 2010. ISBN 978-80-254-8250-6.

28 Soud, orgán sociálně-právní ochrany dětí, rodinná poradna, soudní znalci, advokáti a další.

4. JAKÉ PRÁVNÍ NÁSTROJE PŘIPADAJÍ V ÚVAHU V OTÁZCE MEZINÁRODNÍHO PROSAZENÍ PRÁVA NA STYK S DÍTĚTEM?

V úvodu je nutné rozlišit dvě situace, a to zda již bylo ohledně styku s dítětem vydáno nějaké soudní rozhodnutí či nikoli, resp. zda existuje nějaký vykonatelný titul²⁹, a zda existuje mezinárodní nástroj, na jehož základě by bylo možno výkon rozhodnutí provést. Ten totiž může být přímým podkladem pro zahájení řízení o uznání a výkon takového rozhodnutí v zahraničí podle vícestranné či dvoustranné mezinárodní smlouvy či podle komunitárního práva, pokud taková mezinárodní úprava vůbec existuje. V případě, že doposud takové rozhodnutí nebylo vydáno, je nejprve nutné zhodnotit, který z dotčených států bude mít pravomoc tuto otázku rozhodnout, případně zda je možné na základě určitého instrumentu žádat o zajištění práva styku i bez doposud vydaného soudního rozhodnutí. Vhodný postup pro konkrétní situaci je samozřejmě přímo navázán na skutečnost, které státy jsou případem dotčeny.

V případě, že osoba, jež se domáhá styku s dítětem³⁰, nemá k dispozici vykonatelný titul, může žádat o zajištění práva styku s dítětem, přičemž výsledkem takové žádosti bude inicializace řízení, na jehož závěru bude takovéto rozhodnutí vydáno. V zemích EU bude soudem pravomocným k vydání takového rozhodnutí soud státu obvyklého bydliště dítěte, a to v na základě čl. 8 nařízení Rady (ES) č. 2201/2003 ze dne 27. 11. 2003 o příslušnosti a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a věcech rodičovské zodpovědnosti a o zrušení nařízení Rady (ES) č. 1437/2000 (v textu dále jen jako „Nařízení“). Článek 9 Nařízení pak stanovuje výjimku z tohoto pravidla, kdy je soudu státu předchozího obvyklého bydliště dítěte zachována pravomoc pro změnu dříve vydaného rozhodnutí o styku s dítětem po dobu 3 měsíců od přestěhování dítěte, a to za předpokladu, že změna obvyklého bydliště dítěte nebyla protiprávní a osoba, jež se je nositelem práva na styk s dítětem, má v tomto původním státě stále své obvyklé bydliště.

V souladu s článkem 21 HÚÚ lze prostřednictvím ustanoveného ústředního orgánu státu obvyklého bydliště dítěte žádat o úpravu (rozhodnutí o rozsahu práva styku ještě není vydáno) a zajištění (již existuje úprava styku soudním rozhodnutím či jinou kvalifikovanou formou předpokládanou čl. 3 in fine HÚÚ) vykonávání práva styku s

---

29 V některých státech není nutno upravovat otázku péče o děti, resp. jejich styku s druhým rodičem soudním rozhodnutím a typickým řešením je dohoda uzavřená ve spolupráci se školeným odborníkem. Typicky mluvíme o USA, kde jsou běžně rodiči uzavírány např. „Mediation agreement“ spojené s plánem péče o děti – parenting plan.

30 Pro zjednodušení budeme za tuto osobu považovat pouze rodiče. Další subjekty se mohou domáhat zajištění styku s dítětem pouze prostřednictvím procesu uznání a výkonu rozhodnutí.

dítětem. V důsledku je tak zachován stejný princip, který byl naznačen výše u států EU, tedy že věc bude rozhodovat soud, jež je s ohledem na „obvyklé bydliště“ dítěti nejbližší.

Stejný princip ctí taktéž Úmluva o pravomoci orgánů, použitelném právu, uznávání, výkonu a spolupráci ve věcech rodičovské zodpovědnosti a opatření k ochraně dětí (v textu dále jen jako „HÚOD“).³¹ Dvoustranné smlouvy, jimiž je Česká republika vázána, většinou navazují pravomoc soudů ve věcech rodičovské zodpovědnosti, pod kterou je určení styku s dítětem zahrnováno, na státní občanství dítěte, resp. stát jeho bydliště - pobytu.³² Česká republika není vázána žádným prohlášením vzájemnosti, jež by upravovalo otázku soudní pravomoci v otázku zajištění styku s dětmi.

Pokud má oprávněný subjekt k dispozici vykonatelný titul určující jeho právo styku s dítětem, může se domáhat jeho uznání a výkonu na území jiného státu, a to nejčastěji na základě těchto předpisů mezinárodního práva:

1/ v rámci států EU jím bude Nařízení, přičemž oprávněná osoba si může zvolit buď postup společný pro všechna rozhodnutí týkající se rodičovské zodpovědnosti, kdy probíhá exekvatorní řízení, případně může využít speciální výjimky pro rozhodnutí o právu na styk s dítětem podle čl. 41, kdy rozhodnutí jednoho členského státu bude uznáno a bude vykonatelné bez nutnosti prohlášení vykonatelnosti a bez možnosti námitky proti uznání takového rozhodnutí, pokud k takovému rozhodnutí bylo ve státě jeho původu vydáno příslušné osvědčení.³³ Ačkoli jsou pro první cestu čl. 23 Nařízení stanoveny

---

31 Úmluva byla přijata Haagskou konferencí mezinárodního práva soukromého dne 19. 10. 1996 a pro Českou republiku vstoupila v účinnost dnem 1. 1. 2002. Byla zveřejněna jako sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 141/2001 Sb. m. s.

32 Není však užíván pojem „obvyklé bydliště“ ve smyslu specifikovaném např. rozhodnutím Evropského soudního dvora ve věci A ze dne 2.4. 2009, značka C-523/07. Jako bydliště je zde prezentováno skutečné místo setrvávání dítěte bez ohledu na případnou protiprávnost pobytu dítěte ve smyslu HÚÚ.

33 Osvědčení podle přílohy III Nařízení vystaví soudce, který rozhodnutí vydal pouze při kumulativním splnění následujících podmínek: „a) v případě vydání rozsudku pro zmeškání byla osoba, která se k řízení nedostavila, písemně vyrozuměna o zahájeném řízení v dostatečném předstihu a takovým způsobem, který by této osobě umožnil přípravu na jednání před soudem, nebo byla osobě písemnost doručena, ale nikoli v souladu s těmito podmínkami, nicméně je zjištěno, že tato osoba rozhodnutí jednoznačným způsobem přijala;

b) všechny dotčené strany dostaly příležitost být vyslechnuty,

podmínky, za nichž je možno odmítnout uznání rozhodnutí, jsou tyto podmínky rázu zkoumání dodržení základních procesních práv stran a čl. 26 Nařízení výslovně zakazuje přezkoumání rozhodnutí ve věci samé.

2/ ačkoli HÚÚ nelze v žádné případě považovat za nástroj uznání a výkonu rozhodnutí, ve svém důsledku řízení zahájené na základě této úmluvy vede k obdobnému výsledku.

3/ HÚOD stanovuje, že opatření přijatá jedním smluvním státem budou na území druhého smluvního státu uznána a prohlášena za vykonatelná (čl. 23 HÚOD). Odstavec druhý poté upravuje výjimky, za nichž lze uznání odmítnout, přičemž obdobně jako u Nařízení můžeme mluvit o ochraně procesních práv jednotlivých účastníků řízení. I zde se v čl. 27 setkáme se zákazem přezkumu ve věci samé.

4/ dvoustranné smlouvy, které uzavřela ČR (resp. její právní předchůdci) s dalšími státy. Každá z těchto smluv podmínky pro uznání a výkon rozhodnutí upravuje specifickým způsobem.³⁴ ČR není ve věci zajištění práva styku reciproční zemí žádného státu.³⁵

V souvislosti s výše uvedenými prameny práva je nezbytné poznamenat, že samotná existence mezinárodního pramene práva, která by měla zajistit určitý postup při realizaci a vymožení práva styku s dítětem, nemusí v žádném případě zaručit, že tento postup bude úspěšný. V poměrně nemálo případech se lze setkat s tím, že určité státy na své mezinárodní závazky nedbají, případně je na jejich území problematická vymahatelnost práva. Zde si můžeme představit jak výraznou zdlouhavost soudních řízení, tak i pozdější neschopnost místních orgánů při samotném prosazení rozhodnutí soudu jejich státu.

K dalšímu lze ještě upozornit, že se osoba domáhající práva styku setkává v praktické oblasti s mnohými překážkami danými rozdílností právních řádů dotčených států, neznalostí právního prostředí státu, kde žádá o zajištění práva styku, a v neposlední řadě s jazykovou bariérou. Tyto skutečnosti byly jedním z důvodů pro ustanovení tzv. ústředních orgánů, kdy každý ze smluvních států ustanoví pro plnění úkolů

---

c) dítě dostalo příležitost být vyslechnuto, pokud nebyl výslech považován za nevhodný s přihlédnutím k jeho věku nebo stupni vospělosti.“

34 Seznam dvoustranných smluv je k dispozici na webových stránkách Ministerstva spravedlnosti ČR, případně je možno vyhledávat podle jednotlivých států a z to webového portálu Ministerstva zahraničních věcí ČR.

35 Nebylo učiněno tzv. prohlášení vzájemnosti/reciprocity. Tato relativně neformální prohlášení jsou prováděna na ministerské úrovni a seznam recipročních prohlášení je k dispozici zde: <http://portal.justice.cz/Justice2/MS/ms.aspx?j=33&o=23&k=5095>.

vyplývající z konkrétní úmluvy (či nařízení) ústřední orgán, přičemž právě jedním z úkolů těchto orgánů je pomoc při odstraňování výš uvedených překážek. Pro Českou republiku je ústředním orgánem podle všech jmenovaných právních předpisů Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí.³⁶

5. ZÁVĚREM

Zajištění práva styku v mezinárodním prostředí s sebou nese všechny problematické okruhy, jež jsou nám známy pro tuto oblast i v rámci České republiky. K těmto však přistupují další komplikace v podobě často velké vzdálenosti mezi rodičem a dítětem, rozdílné právní řády a právní povědomí, finanční otázky, narušené vztahy mezi rodiči a v důsledku i mezi dítětem a rodičem, jež se domáhá styku s ním, a další. V případě, že soud vydává rozhodnutí v případě s mezinárodním prvkem a upravuje v jeho výroku i styk s dítětem, je pro řádnou budoucí aplikaci tohoto rozsudku a jeho životaschopnost nezbytné, aby byly upraveny i otázky pro vnitrostátní případy naprosto nezvyklé. S ohledem na skutečnost, že takové rozhodnutí bude možná v budoucnu předloženo cizozemskému soudu k uznání a výkonu, je vhodné, aby text rozsudku styk upravil co nejpřesnějšími formulacemi, vč. určení např. konkrétních termínů a hodin, tak aby jeho výkon v zahraničí byl co nejjednodušší.

V této oblasti velmi výrazně záleží na dobré vůli dotčených subjektů, jelikož záměrná nespolupráce, aktivní maření či znesnadňování styku nebo pouhá nečinná pasivita má dalekosáhlé důsledky pro dítě a jeho vztah k druhému rodiči a boj proti závadovému chování jednoho či obou rodičů ze strany státních orgánů je velmi komplikovaný, málo účinný a hlavně dlouhodobý. Ačkoli se věc netýká případu s mezinárodním prvkem, je podnětné závěrem citovat Ústavního soudu I ÚS 48/2004 ze dne 27. 1. 2005: „Svěření dítěte do střídavé výchovy rodičů nesmí být ústupkem jejich vzájemné rivalitě, ale vyjádřením kvalitního a pozitivního vztahu rodičů k dítěti; to předpokládá toleranci, vyspělost a dobrou vůli všech zúčastněných. Rozhodnutí o střídavé výchově nezletilého dítěte by mělo vycházet z jejich společné vůle a dohody, schopnosti spolu komunikovat a spolupracovat a nezapojovat dítě do svých vzájemných problémů. S ohledem na obsah spisu a na odůvodnění napadených rozsudků - zejména okresního soudu - je zřejmé, že v souzené věci taková situace nenastala. Podle názoru Ústavního soudu není v tomto případě podstatná otázka, proč rodiče nejsou ochotni spolu spolupracovat a komunikovat, nýbrž to, že jim v daném případě chybí ochota a vyspělost v zájmu nezletilé dcery spolu kooperovat.“

Literature:

- Explanatory report k Úmluvě o styku s dětmi. Ke dni 1. 12. 2011
přístupná z:
<http://www.conventions.coe.int/Treaty/en/Reports/Html/192.htm>.

- Holub, M., Nová, H., Sladká Hyklová, J. Zákon o rodině. Komentář a předpisy související, Praha: Linde Praha, a.s., 2007, ISBN 978-80-7201-668-6.
- Hrušáková, M. a kol. Zákon o rodině. Zákon o registrovaném partnerství. Komentář. Praha: C. H. Beck, 2009, 586 stran. ISBN 978-80-7400-061-4.
- Kornel, M. Právo rodiče na styk s dítětem. Ke dni 1. 12. 2011 přístupný z: http://is.muni.cz/th/107739/pravf_m/.
- Novák, T., Pokorná, A. Jak dalece lze vynutit přípravu dítěte ke styku s druhým rodičem. Právo a rodina, 2004, č. 5.
- Rudolph, J.: Jsi moje dítě.“Cochemská praxe“-cesty k lidštějšímu rodinnému právu. Magistrát hlavního města Prahy. Praha 2010. ISBN 978-80-254-8250-6.
- Transfrontier Contact Concerning Children – General Principles and Guide to Good Practice. Ke dni 1. 12. 2011 přístupný z: http://www.hcch.net/index_en.php?act=publications.details&pid=4582&dtid=3
- Vargová, B. „Syndrom zavrženého rodiče“ jako problematický termín. Linde, Právo a rodina, 2006, č. 3.
- Žáčková, M. Syndrom zavrženého rodiče – nejistá teorie. Linde, Právo a rodina, 2008, č. 6.

Contact – email

76807@mail.muni.cz